

7. ג'גן (א) י"ג י"א

וטעם ויבכו העם בגילה ההוא. כי לעת ערב¹⁰ באו המרגלים באהליהם כאשר הלכו מלפני משה ובבקר השכימו וילינו כלם על משה ואהרן. וכך אמר משה ותרגנו כבאליהם¹¹, כי באהליהם היו אומרים דברי נרגן¹². ואמרו רבותינו¹³ הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע¹⁴ להם בכיה לדורות¹⁵. ולא ידעתי מאיזה רמז¹⁶ שבפרשה הוציאו זה אבל מקרא מלא¹⁷ הוא. וימאסו¹⁸ בארץ חמדה ולא האמינו לדברו וירגנו באהליהם ולא שמעו בקול ה'¹⁹

וטעם ולמה ה' נביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול בחורב נשינו וספנו²⁰. לא יזכירו דבת הארץ לאמר גם כן והארץ משכלת ורעה²¹. כי יסתירו העם הדבר הזה ממשו מפני שלא אמרו השליחים כן בתשיבם דבר אליו ואל כל העדה. כי משה ואהרן יעידו בם כי שקר דברו. המרגלים עצמם הסתירו זה ממשו. מדעתם שהוא יודע עניני הארץ ממצרים וממדון השכנים לה כאשר פירשתי²². על כן היו אומרים הדבה הזאת לעם באהליהם בדרך סוד. והנה משה אמר במשנה תורה²³ וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלהינו נתון לנו ולא אביתם לעלות ותמרו את פי ה'. והטעם כי כן אמרו אליו ואל אהרן ואל כל העדה כי הארץ טובה וגם זבת חלב ודבש היא. והעם מרו את פי ה' כשלא רצו²⁴ לעלות מפני אמרם כי עו העם. ויש ביי²⁵ לעזור ולהכשיל. וכאשר יפיש שם²⁶ ה' אלהיכם הוא ההולך לפניכם הוא ילחם לכם. כי אחרי שאין המגיעה מכלום רק בתוקף העם היה להם לבטוח בשם ה'. כי לה' המלחמה²⁷. ולא צטרף לומר כי על ידוושע וכלב אמר משה כן²⁸. כי למת ישמעו לשנים ולא יאמינו לעשרה. ועוד כי שם²⁹ כתיב ואקח מכם שנים עשר אנשים. ועליהם אמר³⁰ וישיבו אותנו דבר:

(ח) וטעם ויפול משה ואהרן על פניהם. שראו שהיו העם נרעצים לעשות ראש ולשוב מיד. וקמו הצדיקים והשתחוו לאפס ארצה לאמר להם אל נא אחי תרענו³¹. ולא תהיה³² זאת לכם לפוקה. על כן אמר לפני כל קהל עדת בני ישראל. כי להם השתחוו על אפס³³. וכן

יפול לאפס ארצה וישתחוו שלש פעמים³⁴. וטעם לפני כמו להם³⁵. וכן וילכו גם אחיו יפלו לפניו³⁶. ורבים זולתו:

(ז) וטעם טובה הארץ מאד ונאה. להחליש הדבה לאמר שאינה אוכלת יושביה כי האויר טוב ותיא ארץ זבת חלב ודבש:

(ט) וטעם אך בה' אל תורו. כי יראתכם לחזק העם היושב בה הוא מורד בשם הנכבד כי לא כחכם יצאתם מצרים. כי יד ה' עשתה עמכם להפליא³⁷. והוא הבטיח אתכם שיורישם מפניכם. אם כן האמינו ותצליחו. ואמרו והאם אל תיראו כי לחמנו הם. כי גם בטבע ובנהגה שבעולם יפלו לפנינו כי נפל פחדנו עליהם ויגינו אותנו לאוכלם כלחם:

8. ג'גן (א) י"ג י"א

מוציא דבת הארץ רעה. כבר פירשתי³⁸ כי ענשם הגדול היה כעבור הדבה שהוציאו כי ארץ אוכלת יושביה היא. וזית שקר גמור שהיא היתה מלאה עמים רבים. כמו שכתוב ביהושע הם וכל מחניהם עמם עם רב כחול אשר על שפת הים לרוב וסוס ורכב רב מאד³⁹. ובתורה וגשל גוים רבים מפניך שבעה גוים רבים ועצומים⁴⁰. והם היו מפלגים בחזק העם. כי עו העם⁴¹. כי חזק הוא מאד⁴². ולא השיבו על דברי משה שאמר להם המעט דבה אם רב. אבל אמרו לעם אחי כן כי הארץ אוכלת יושביה. וכתב רש"י כל תוצאת דבה לשון הוצאת⁴³ דברים שהם מלקיחים את האדם⁴⁴ לדבר בו. כמו דובב שפתי ישנים⁴⁵.

וישנה לטובה וישנה רעה. לכך נאמר מוציא דבת הארץ רעה. שיש דבה שהיא טובה. והנה כתוב ומוציא דבה הוא כסיל⁴⁶. ואיננו לטובה. וכן להוציא דבה על הארץ⁴⁷. וכן דבחר לא תשוב⁴⁸. אבל כל דבה לרעה. ויזכיר דבה רעה. להפליג:

5. ג'גן (א) י"ג י"א

וגם זבת חלב ודבש הוא. כעבור שצה ארתם לראות השמנה היא אם רזה. השיבו לו כי היא שמנה וגם זבת חלב ודבש היא. ועל שאלתו היש בה עץ אם אין. השיבו לו זה פריה. כי כן צוה אותם להראותו. והנה בכל זה אמרו אמת והשיבו על מה שנצטוו. והיה להם לאמר שהעם היושב עליה עו הערים בצורות. כי יש להם להשיב אמרי אמת לשולחם⁴⁹ כי כן צוה אותם החזק הוא הרפה הבמהנים אם במצרים. אבל רשעם במלה אפס⁵⁰ שהיא מורה על דבר אפס ונמנע מן האדם שאי אפשר בשום ענין. כלשון האפס לבצע חסדו⁵¹. ואין עוד אפס אלהים⁵². והנה אמרו לו הארץ שמנה וגם זבת חלב ודבש והפרי טוב. אבל אי אפשר לבא אליהם כי עו העם הערים בצורות גדולות מאד וגם ילידי הענק ראינו שם. ואמרו עוד עמלק יושב בארץ הנגב. לרמוז שאין שם רוח⁵³ לבא בארץ משם. כי כולם גבורים⁵⁴. כי עמלק כדרום והכנעני במערב ובמזרח. והאמורי בהר. והגידו שליחותם ויניאו לב העם ברמה. מפני מוראם ממשו ואהרן. והנה השיבו על כל מה שצוה להם משה זולתי מה שאמר המעט היא אם רב שלא ענו אותו דבר בזה. וכן לא הזכירו טובה⁵⁵ כי י"ה

כדעתם לומר לעם אחר כך ארץ אוכלת יושביה היא בדרך דבה. והנה עמה מועטים וחזקים מאד. והנה העם תבינו כותנתם ואו חולו כל העדה אשר שם להתאונן. וזה טעם ויהם כלב. כי שוק אותם ואמר עליה נעלה כי יכול נוכל לה. לומר אמת הוא שהעם חזק אבל אצחנו נחזק מהם ומעריהם הצבורות [על כן אמר לה⁵⁶]. אז ענו המרגלים ופירשו דבריהם ואמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו. לאמר אפילו העם אם יצאו אלינו השדה⁵⁷ לא נוכל לעלות אליהם להלחם בה. אף כי⁵⁸ נכבשו מהם ערים בצורות גדולות מאד. כי טעם לעלות אל העם. כטעם ברו לכם⁵⁹ יידי אלי⁶⁰. לשון גלחמים במערכה:

6. ג'גן (א) י"ג י"א

וטעם ויוציאו דבת הארץ וגו' אל בני ישראל. כי הלכו מלפני משה ואהרן והיו אומרים באהליהם⁶¹ כי היא ארץ אוכלת יושביה. כי מתחלה כשהיו אומרים להם לפני משה ואהרן⁶² שהארץ זבת חלב ודבש וזלתי שהעם חזק. וכלב היה אומר כי יכול נוכל לה. היו העם שותלים⁶³ ומהם בוטחים בכחם וגבורתם. ומהם בעזרת השם בגבורים⁶⁴. אז הוציאו להם דבה בפני עצמם דכתיב הארץ אשר עברנו בה. עד שילינו כל העדה. וזה טעם מה שאמר וישבו וילינו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ⁶⁵. והיה זה כי האנשים האלה כראותם העם אשר כגובה ארזים גבהו וחטון הוא כאלונים⁶⁶. נפל פחדם עליהם והמסו לב אחיהם⁶⁷. וכאשר ראו כי עדיין היו ישראל נרעצים לעלות ויהושע⁶⁸ וכלב מחזקים את לבם והוציאו דבה בשקר כדי לבטל עלייתם על כל פנים. ודע⁶⁹ כי מוציא דבה הוא כסיל⁷⁰. אשר יאמר שקר. אבל המניד אמת יקרא מביא דבה כמו שנאמר ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם⁷¹. ועל זה נענשו למות במגפה שנאמר וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'⁷²: ארץ אוכלת יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות. ארץ כשהיא רעה והמים דלים ורעים והארץ משכלת⁷³ לא תגדל אנשי מדות רק יהיו אנשיה דלים או נפוחים⁷⁴ שפלי קומה חסירי הכח. אבל דבת המרגלים לאמר כי הארץ הזאת חזקת וטאורי כבדת הטבע ומימיה ופירותיה עבים וכבדים ויגדלו גדול רב מאד. ולא יסבלו אותם מוגי בני אדם הבינונים זולתי הענקים ואנשי מדות שהם בעלי כח החזקים בטבעם אשר הם עצומים בגבהם וקומתם. ולכן תגדל אנשים גדולים מאד ותמית שאר בני אדם כולם. כמנהג במאכלים הנסיים⁷⁵. ועתה חזרו להפליג להם בחזקת הענקים כי מתחלה אמרו וגם ילידי הענק ראינו שם. ועכשיו הפליגו בהם לקרא אותם שפילים⁷⁶. ואמרו לעם ושמעו את הנפילים. שלשת בני ענק. והם מן הנפילים הקדמונים אשר שמעתם עליהם⁷⁷

כי המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם⁷⁸. ולפי שהיה ענין הנפילים שבדורות נח נדע בעולם הזכירו להם שאלו בני הענק מהם כדי ליראם ולבהלם⁷⁹. ולכן אמרו עתה ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם: